SZOLCSÁN v. Hungary (№ 24408/16)

Обставини справи

Справа стосувалася стверджуваного сегрегованого навчання заявника в початковій школі, де навчалися лише особи ромського походження.

У 2013/2014 навчальному році заявник, який має ромське походження, вступив до початкової школи *Jókai Mór*, яка була єдиною загальною державною школою в місті Пілішчабі та частині освітнього округу *Pilisvörösvár*. Школу *Jókai Mór* у своїй більшості відвідували діти ромського походження. Водночас за словами заявника, особи ромського походження становили лише близько 4 % від загального населення міста Пілішчаби. Крім того, за словами заявника, навчальний план, який викладався в школі *Jókai Mór*, мав погане матеріальне забезпечення тощо. Дані про освіту за 2013 рік показали, що менше ніж 10 % учнів, які закінчили восьмирічну початкову освіту в школі *Jókai Mór*, продовжили навчання в середній гімназії.

Разом з тим, у місті Пілішчабі є ще дві школи, де навчалися за спеціальними програмами: школа, якою керувала католицька церква («католицька школа») та школа під керівництвом місцевого самоврядування німецької громади («школа німецької меншини»).

До 2013 року школа *Jókai Mór* працювала під керівництвом місцевого муніципалітету, який визнав, що в школі є расова сегрегація, прийняв постанову про її десегрегацію та наклав мораторій на зарахування на навчальний рік 2012/13.

Із січня 2013 року освітнім округом *Pilisvörösvár* керував Центр обслуговування закладів *Klebelsberg* – державний орган, який відповідав за управління державною освітою та утримання державних шкіл і працював під егідою Міністерства людських ресурсів.

У 2013/14 навчальному році було відновлено набір до школи *Jókai Mór*, проте лише чотири учні записалися в перший клас.

17 липня 2014 року заявник подав прохання про переведення до школи *Dózsa György*, іншої школи в сусідньому місті, що належить до освітнього округу *Pilisvörösvár*, стверджуючи, що в цій школі він отримає якіснішу освіту з огляду на його інвалідність (порушення слуху). За словами заявника, у 2015 році двадцять сім учнів з міста Пілішчаби відвідували школу *Dózsa György*, що становило приблизно чверть учнів цієї школи. До школи *Dózsa György* можна було легко дістатися з міста Пілішчаби за п'ять хвилин на громадському транспорті.

6 серпня 2014 року директор школи *Dózsa György* відхилив прохання заявника, оскільки він не проживав у районі відвідування школи.

22 серпня 2014 року заявник подав апеляцію до навчального округу *Pilisvörösvár*, стверджуючи, що його прохання про переведення було відхилено через його ромське походження. Через відмову в його проханні про переведення він був позбавлений права на інклюзивну освіту.

8 вересня 2014 року освітній округ *Pilisvörösvár* відхилив апеляцію заявника, вважаючи, що школа *Jókai Mór* була географічно найближчою до нього, і тому в його

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

інтересах було відвідувати саме її. Вони також зазначили, що дві інші школи в місті Пілішчабі тим часом стали частиною навчального округу і, отже, могли служити альтернативою для заявника. Він також підкреслив, що навчальна програма, яка викладалася в школі *Jókai Mór*, була належної якості.

Заявник оскаржив це рішення до національних судів, які відмовили йому, аргументуючи відмову, серед іншого, тим, що директор школи *Dózsa György* мав право вирішувати, чи приймати дітей, які проживали за межами охопленої території; право вибору школи не надавало права вступу до конкретної школи; щоденні поїздки заявника були надмірним тягарем, якого було достатньо, щоб законно відмовити в його проханні про переведення; заявник не подавав скарги до Управління з питань рівного ставлення тощо.

7 грудня 2015 року заявник подав конституційну скаргу, стверджуючи, що він мав право на освіту без дискримінації, але 5 липня 2016 року Конституційний суд відмовив у розгляді справи, вважаючи, що це не порушує питання конституційності.

Посилаючись на статтю 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 2 Першого протоколу до Конвенції, заявник скаржився на порушення права на освіту та дискримінацію за ознакою раси через відмову перевести його до школи з кращим рівнем освітніх послуг, оскільки він був особою ромського походження.

Оцінка Суду

Щодо статті 14 Конвенції в поєднанні зі статтею 2 Першого протоколу до Конвенції

Відповідні принципи Конвенції щодо стверджуваної дискримінації учнів ромського походження у здійсненні свого права на освіту були узагальнені в рішеннях у справах D.H. and Others v. the Czech Republic [ВП], §§ 175-81 та Oršuš and Others v. Croatia ([ВП], §§ 144 та 146-48) й далі узагальнені в справі Lavida and Others v. Greece (§§ 60-63 та 72).

ЄСПЛ підтвердив, що дискримінація, яка потенційно суперечить Конвенції, може бути результатом фактичної ситуації, і що у справах щодо дискримінації в освіті нема потреби доводити дискримінаційний намір з боку відповідних органів влади (рішення у справі D.H. and Others v. the Czech Republic [ВП], цитоване вище, § 194).

У цій справі заявник скаржився на стверджувану сегрегацію, якої він зазнав у школі *Jókai Mór*, і на той факт, що йому було відмовлено у переведенні до іншої школи з інтегрованим навчанням через його ромське етнічне походження. Стосовно останнього ЄСПЛ зазначив, що згідно з національним законодавством не існувало права бути автоматично переведеним або прийнятим до іншої школи, яка перебувала за межами зони навчання учня, і що таке рішення залежало від розсуду відповідного закладу.

Водночас ЄСПЛ зауважив, що у справі заявника директор школи *Dózsa György* не вказав жодних причин для відмови зарахувати його до цього навчального закладу, окрім того факту, що він проживав за межами навчального закладу школи.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

Під час апеляції освітній округ *Pilisvörösvár* висунув твердження, що його щоденна поїздка до школи *Dózsa György* була б для нього надто обтяжливою. Цей аргумент знову згадали обидва суди, які розглядали справу, попри пояснення матері заявника про те, що поїздка полягала в короткому переїзді автобусом і жодним чином не була надмірно обтяжливою для заявника.

У цьому контексті ЄСПЛ вказав, що, як стверджував заявник і не заперечував Уряд, у 2015 році близько двадцяти семи учнів із міста Пілішчаби відвідували школу *Dózsa György*. Попри те, що Суд не мав інформації про те, чи був хтось із цих учнів ромського походження, він не може не зауважити, що у справах цих учнів місце їхнього проживання за межами зони відвідування цієї школи не відігравало вирішальної ролі. Однак за відсутності будь-яких конкретних доказів або статистичних даних ЄСПЛ не може дійти впевненого висновку щодо того, чи було їх дійсно відхилено.

Стосовно другої частини скарги заявника щодо дискримінації, а саме його тверджень щодо сегрегованого навчання в школі *Jókai Mór*, яку він відвідував між 2013 і 2020 роками, тобто протягом усієї початкової освіти, ЄСПЛ вказав, що сторони не заперечували той факт, що школу *Jókai Mór* відвідували майже виключно учні ромського походження, тоді як ромське населення в зоні охоплення не перевищувало 4 % жителів. Уряд також прямо не заперечував, що навчальна програма, яка викладалася в школі *Jókai Mór*, була низької якості.

З огляду на зазначене, ЄСПЛ не міг погодитися з висновком національних судів про те, що той факт, що школу *Jókai Mór* відвідували майже виключно діти ромського походження, не становив сегрегації, а лише відображав присутність інших дітей ромського походження у зоні відвідування школи. Такий висновок не підтверджувався ані фактичними даними про населення міста Пілішчаби, ані етнічністю мешканців на охопленій території, тому не міг бути достатнім для об'єктивного виправдання сегрегації заявника як учня ромського походження у школі *Jókai Mór* (X and Others v. Albania, № 73548/17 та 45521/19, § 86, від 31 травня 2022 року).

За таких обставин становище заявника в школі *Jókai Mór* є достатнім для того, щоб ЄСПЛ дійшов висновку, що він навчався в ізольованих умовах, що накладало позитивний обов'язок на Державу, яка мала вжити заходів для виправлення цієї фактичної нерівності та уникнення дискримінації, які є наслідком надмірної кількості учнів ромського походження у школі *Jókai Mór*.

Уряд стверджував, що держава виконала своє позитивне зобов'язання, надавши заявнику можливість перевестись до однієї з двох інших шкіл у місті Пілішчабі, а саме до католицької школи чи школи німецької меншини. У зв'язку із цим ЄСПЛ насамперед зазначив, що з наявних документів не можна з упевненістю сказати, що будь-яка з двох шкіл була зобов'язана зарахувати заявника. У той час як Уряд стверджував, що обидві школи мали статус районних шкіл і були зобов'язані приймати дітей, які проживають у місті Пілішчабі, заявник посилався на листування з директором школи німецької меншини, який спростував зазначену інформацію. Крім того, Уряд не спростував твердження заявника про те, що ці дві школи в місті

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

Пілішчабі були погано обладнані для навчання дитини з обмеженими можливостями, такими як у заявника.

ЄСПЛ визнавав порушення права на освіту без дискримінації в низці справ щодо освіти учнів ромського походження у різних контекстах і щодо різних Договірних держав. Деякі із цих справ стосувалися практики їх систематичного розміщення в окремих школах або класах, тоді як інші зосереджувалися на неспроможності національних органів влади вжити заходів з метою розв'язання проблеми надмірного представництва учнів ромського походження у школах.

З усіх цих випадків випливає, що навчання дітей ромського походження у сегрегованих класах чи школах без вжиття належних заходів з метою виправлення дискримінації, якої вони зазнали, навряд чи можна вважати сумісним із зобов'язанням держави не дискримінувати осіб на основі їхнього расового або етнічного походження.

З огляду на вищевикладене, ЄСПЛ вирішив, що різницю в поводженні, якого заявник зазнав під час навчання, не можна розглядати як об'єктивно виправдану будь-якою законною метою. Держава також не вжила раціональних заходів з метою виправлення ситуації, яка призвела до дискримінації.

Висновок

Порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації) у поєднанні зі статтею2 Першого протоколу до Конвенції (право на освіту).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 30 березня 2023 року й набуло статусу остаточного 30 червня 2023 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.